

יגיל אסם

מנהל המחקר החקלאי - מכון וולקני

דוד ברנד

אגף הייעור, קק"ל

ישראל טאובר

המחלקה לניהול יער, מידע וממ"ג,
קק"ל

אבי פרבולוצקי

מנהל המחקר החקלאי - מכון וולקני

חנן צורף

אזור ההר, קק"ל

ציטוט מומלץ

אסם י, ברנד ד, טאובר י ואחרים.
2013. תורת ניהול היער בישראל –
מדיניות והנחיות לתכנון ולמשק
היער. *אקולוגיה וסביבה* 4(2): 129–
130.

תורת ניהול היער – תורה עדכנית לניהול יערות ישראל | צילום: רותם חזן

תורת ניהול היער בישראל – מדיניות והנחיות לתכנון ולמשק היער

בקצרה

גיליון קיץ 2013 / כרך 4(2) 25 ביולי, 2013
לאור הנחיות תכנית המתאר הארצית המסדירה את מעמד היערות בארץ (תמ"א 22), שקדה קק"ל, בהיותה שירות הייעור של
ישראל, על כתיבת תורה עדכנית לניהול יערות ישראל^[1].

תורת ניהול היער נכתבה מתוך הוקרה והערכה עמוקה למפעל הייעור בישראל - מפעל חלוצי וייחודי, שהתנהל בתנאים קשים
בזמן הקמת המדינה. עם זאת, התורה החדשה מכירה בצורך בשינויים באופן ניהול היערות ובעיצובם, בהתאם למיטב הידע
המתפתח בתחומי היערנות, האקולוגיה, החברה והכלכלה. תורת ניהול היער נועדה להציב בסיס מקצועי מחייב לניהול מכון
מטרה ובר-קיימא של יערות ישראל. ידיעה זו מביאה תמצית מתורת ניהול היער בישראל.

מטרות מפעל הייעור

מטרת-העל של מפעל הייעור היא לספק מגוון שירותים של המערכת האקולוגית לתושבי הארץ, מתוך הכרה בכך שקיומו של
האדם ורווחתו תלויים במגוון הביולוגי ובשירותים שהמערכות האקולוגיות מספקות. בהתאם למטרת-העל הוגדרו מטרות
מפורטות, ובהן אספקת שירותי נופש וטיולים, אספקת מגוון שירותי תמיכה ובקרה (קיבוע פחמן, ייצור ראשוני), תמיכה במגוון
הביולוגי, שימור קרקע ומים (מניעת סחף קרקע, הגברת חידור מים), אספקת תועלת כלכלית לקהילה (מרעה, תפוקת עץ ועוד),
שמירה על שטחים פתוחים, הגנה על עצים והשבת מינים לטבע, שימור ושחזור נופי מורשת, יצירת אזורי חיץ למניעת רעש,
זיהום אוויר ולהגנה מפני התפשטות שרפות, חיזוק הזיקה והחינוך לשמירה על היער ועוד.

עקרונות ניהול יער בר-קיימא בישראל

המשך להגדרת המטרות נבחרו מספר עקרונות לתכנון היער ולניהולו:

1. ממשק מסתגל מכון מטר - תכנון וביצוע פעולות הממשק ביער בהתאם למטרה מוגדרת.
2. רב-שימושיות - ניהול היער להשגת מגוון מטרות אקולוגיות, חברתיות וכלכליות.
3. התאמה לבית הגידול - התאמת מבנה היער, הרכבו ופעולות הממשק בו לתנאי בית הגידול הספציפי.
4. תהליכים טבעיים - הישענות על מינים מקומיים ועל תהליכים טבעיים.
5. חתירה להשגת המטרות שהוגדרו ליער תוך התערבות מזערית בשטח.
6. חיוניות, עמידות ויציבות - עיצוב היער וניהולו מתוך חתירה ליצירת מערכת חיונית ובריאה המסוגלת לעמוד במפגעים.
7. מגוון, מורכבות וכתמיות - שימור וטיפוח של מגוון נופים, בתי גידול, תצורות צומח, מינים וגנוטיפים.
8. רציפות - ניהול היער כמערכת רציפה במרחב ובזמן, המקיימת כיסוי צמחי מתמשך.
9. שמירה על ערכי טבע ומורשת וטיפוחם.
10. שמירה על הסביבה - מזעור ההשלכות הסביבתיות של פעולות ההקמה והניהול.

תכנון היער וממשקו

לניהול בר-קיימא של היער ולהשגת מטרות הייעור נדרש תהליך תכנון ארוך-טווח המתבסס על חלוקת התחום המוגדר ליער ליחידות על פי ייעודים ("יחידות ייעוד"). בכל יחידה יוגדרו תצורת הצומח הרצויה ("יער יעד") על פי הייעוד, תצורת הצומח הקיימת, הדינמיקה החזויה של הצומח ונתוני בית הגידול והסביבה. הייעודים העיקריים של היערות הם:

1. **יער רב-תכליתי:** ייעודו לשמור על רצף השטחים הפתוחים. רוב השטחים המוגדרים ליערות בישראל הם יער רב-תכליתי וניהולם יהיה אקסטנסיבי, מתוך הישענות מרבית על תהליכים של התחדשות טבעית, סוקצסיה והתאמה. יערות אלה יתאפיינו במבנה רב-גילי ורב-שכבתי כתמי, ויכילו מגוון תצורות צומח.
2. **נופש וטוילים:** שטחים שנועדו לפעילות נופש בחיק הטבע ולפעילות פנאי.
3. **מורשת ותצורות נוף ייחודיות:** שטחים שנועדו לשמירה ולטיפוח של ערכי מורשת ונוף.
4. **אזורי חיץ לאש:** המסייעים במניעת התפשטות של שרפות.
5. **ערכי טבע ובתי גידול ייחודיים:** שטחים שיייעודם שמירה וטיפוח של ערך טבע מסוים בעל חשיבות מיוחדת, כגון בית גידול ספציפי, חברה או מין.
6. **יער קהילתי:** שטח הצמוד ליישוב, ומשמש בעיקר את הקהילה המקומית.
7. **מחקר:** שטח השמור למחקר, שנועד לקדם את ממשק היער ולשפרו.

הפעלת כלי הממשק

בניהול היער על פי המטרות והייעודים להשגת יער היעד, עומדים לרשותנו כלי ממשק שונים ובהם נטיעה, דילול וגזום, כלים אגרוטכניים כגון כיסוח, חריש וריסוס, ואמצעים חשובים אחרים כגון רעייה ושכרפה יזומה, שתפקידם לכוון ככל האפשר את התהליכים הטבעיים המתרחשים ביער על פי המטרות שהוגדרו. ככלל, עיקר המאמץ מופנה לשטחי היער הנטוע שנדרשת בהם התערבות ממשקית כדי להשיג את היעדים שנקבעו ואת תצורת הצומח הרצויה. בשטחים פתוחים אחרים בתחום היער, שאינם יער נטוע (חורש, גריגה, בתה וכדומה), נדרשת לרוב התערבות פחותה, והממשק מתמקד בהגנה עליהם ובהכוונת השימוש בהם באופן שלא יגרם לפגיעה בהם ולהתדרדרותם. חשוב להדגיש - גם בניהול שטחי היער הנטוע אנו חותרים ליצירת יער בר-קיימא, שהצורך בהתערבות ממשקית להבטחת קיומו ולהשגת מטרותיו ילך ויפחת עם הזמן.

תהליך היישום

יישום התורה הוא תהליך מורכב, המחייב השקעת מאמץ ומשאבים לאורך שנים. התהליך יתבצע בהדרגה, ויכלול פעולות הדרכה והטמעה לעושים במלאכה - לצד פיתוח והתאמה של כלים נחוצים, כגון תבניות למערכ התכנון והניטור של היער והנחיות ממשק מפורטות בתחומים שונים. תורת ניהול היער תתעדכן מעת לעת בהתאם להתקדמות הידע ולתוצאות פעולות הניטור והמחקר ביערות.

קריאה נוספת

1. קרן קימת לישראל. [תורת ניהול היער בישראל](#). נצפה ב-1 במאי 2013.